

Ing. Petr Víšek, Národní centrum sociálních studií

SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ – RIZIKO OHROŽENÍ SOCIÁLNÍ SOUDRŽNOSTI ČESKÉ SPOLEČNOSTI

-
- Sociálním vyloučením se rozumí vyloučení jednotlivců i sociálních skupin z ekonomického a sociálního života společnosti (trhu práce, kultury, sousedství s majoritou, politiky) a tím i možnosti podílet se na právech (především sociálních) a zdrojích blahobytu, sdílených zbytkem populace.

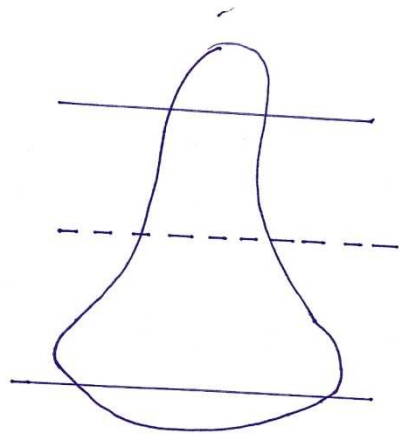
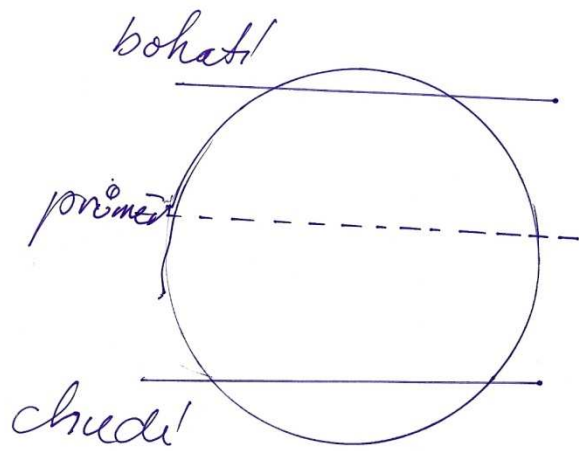
-
- Prof. Mareš uvádí 4 faktory pro vznik vyloučení.
 - Jde o odmítnutí majoritní společnosti integrovat určité jednotlivce nebo skupiny na základě jejich kulturní, náboženské nebo jiné odlišnosti.
 - Druhým důvodem je naopak odmítnutí určitých jednotlivců či skupin integrovat se.
 - Třetím faktorem jsou osobnostní charakteristiky vyloučených jako je např. nízká úroveň jejich sociálního kapitálu nebo jeho nekompatibilita se sociálním kapitálem majority.
 - Posledním možným faktorem jsou strukturální, kdy např. lokální trhy práce, špatné životní prostředí a podobně jsou zábranou integrace i při vůli ji realizovat.

-
- Co je to sociální soudržnost ?
 - Stav kdy jsou malé i velké sociální skupiny jsou srozuměny se svou sociální situací a statusem, svým podílem na tvorbě i užití národního bohatství, přiměřeně se podílejí na všech společenských hrách a jejich dlouhodobě udržitelná situace není zdrojem sociálního napětí a krizí.
 - Tripartita – je lepší jednat u kávy než na barikádách

-
- Důvody nejsou jev oblasti příjmu – chudoby a mohou se kumulovat
 - Koho se týká sociální vyloučení v Česku ?
 - Podle Marešovy definice možná vymezit jako vyloučené nebo vyloučením ohrožené z různých důvodů:
 - chudé rodiny
 - část romského etnika
 - osoby závislé na drogách, alkoholu a bezdomovce

- Pokud jde o české rodiny, jde zjevně o problém příjmů, které umožňují nebo neumožňují podílet na všech „společenských hrách“.
- Česká republika patří k zemím s nejnižším výskytem chudoby v Evropě. V čem je tedy problém?
- Jak konstatují zahraniční zdroje stát paradoxně vybírá od občanů nejvíc ve srovnání s jinými srovnávanými zeměmi, ale vyplácí jim v dávkových sociálních systémech nejmíň.
- Nesmí nás mýlit, že je málo lidí pod „čarou chudoby“. Těm dokonce umíme účinně pomoci. Po lepším zacílení chudinské pomoci dávkami pomoci v hmotné nouzi se snížil počet příjemců těchto dávek na 43 %.

- Ale, obrazně řečeno, hodně lidí, a to především rodin s dětmi, je těsně na „čarou chudoby“, a těm pomoci již neumíme a především nebudeme umět intenzivně pomáhat. Jde o rodiny s nízkými příjmy, a jim určený sociální příplatek byl zrušen.
- Situace je taková, že 75% rodin s dětmi nedosahuje průměrného příjmu na hlavu a 38 % rodin končí každoměsíční hospodaření na nule, bez jakýchkoliv úspor. Rodiny žijí bez rezerv. Rezerv finančních, psychických časových. Jsou extrémně ohroženy každou závažnější situací v rodině jako je onemocnění rodiče, nebo dítěte, ale i školou v přírodě a pod.
- Jak se to projevuje? Některé děti nejezdí na lyžařský zájezd, na tábory, omezují některé aktivity, nemohou chodit do lidových škol umění, na angličtinu, navštěvovat ZOO, hrady a zámky. Takový celorodinný výlet vyjde do tisíce korun i víc.

-
- Výzkumy ukazují, že se v takových rodinách omezují „zbytné výdaje“. Ale jsou v případě dětí zbytnými výdaji výdaje na vzdělání, kulturu, volno časové aktivity? To rozhodně ne. Navíc dochází k vnější formální materiální ritualizaci aktivit. Chcete dělat hip hop, jezdit na kole, hrát squash, cvičit Zumbo? Musíte mít nejen příslušné potřeby, ale také oblečení. To je drahé.
 - Kdosi moudrý řekl, že si žádný stát světa nemůže dovolit tu nezodpovědnou zhůvěřilost a ponechat rozvoj talentů svých dětí jen na příjmových možnostech jejich rodičů. Možná, že se v Hulvákách včera narodil nový Einstein. Ale budou mít jeho rodiče na angličtinu, školné, na počítač, internet?

- Děláme tři významné a zásadní chyby.
- Zaprvé postupně jsme dopustili dehonestaci chudoby,
- za druhé ztotožňujeme chudobu jen s romskou menšinou
- a za třetí očekáváme mnoho od státu, ale pomoc se nachází „na konci naší paže“ a tím myslím obce i kraj.

-
- Byl vytvořen populistický vztah k chudobě, který vede k sociálnímu napětí a nenávisti. Je to třeba označit za závažný důsledek behaviorálního výkladu chudoby jako důsledku morálního deficitu a lenosti, který byl permanentní součástí všech státních proklamací v tomto směru, tvrzení o zneužívání dávek, programů tzv. ozdravění veřejných rozpočtů apod.

- V těchto programech a aktivitách byla zcela neadekvátně akcentována „příliš nákladná“ sociální ochrana.
- V rámci státního rozpočtu představují nepojistné dávky okrajovou položku. Česká republika vkládá do této oblasti méně prostředků než srovnatelné země a český dávkový systém (nepojistných dávek) je mezinárodně vysoce oceňován pro svou účinnost a ekonomickou úspornost.
- Naše media ale hovořily o tom, že „sociální dávky potápí“ státní rozpočet. Česká republika vkládá do peněžní podpory rodin cca 1,3 % HDP, Francie 5,8 %. Výdaje na nepojistné sociální dávky představují cca 3 denní produkci HDP v ČR. Absolutní difamace obyvatel. Náklady a výdaje pojištění !!!

- To vedlo k „dehonestaci chudoby“. Chudoba je objektivně konkrétní pozicí a vymezením v příjmové struktuře společnosti. Namísto namísto účinné podpory solidarity a dobročinnosti máme odsudek.
- Již naši předkové věděli, že „chudoba cti netratí“. Tento přístup má řadu důsledků. I nezaviněný propad do chudoby je objektivně i subjektivně pocíťován jako urážlivý a znehodnocující stav.
- „Socka“ je také označení pro dítě nenosící značkové oblečení. Děti odmalička soutěží o sociální pozici. Vyspělé země (či dokonce i mnoho chudých zemí, které chrání i své chudé) tento problém dávno vyřešily používáním školních uniforem. Zavedení školních uniforem by nestálo ani 3 hodiny produkce HDP a zabezpečilo poslední záchranu českého textilního průmyslu.

- Označení „socka“ jako chudá a tudíž méněcenná osoba závislá na pomoci patří již do slovníku veřejnosti. „Socka“ je také označení pro tramvaj. Tato ostrakizace a pranýřování chudoby vede to komu, že lidé na hranici sociální nouze často nežádají o pomoc, aby se do této ostrakizované sféry nedostali. I když kolem hranice chudoby svými příjmy oscilují. Přitom jde o rodiny, kterým bychom zřejmě velmi rádi pomohli.

- Nejde jen o dávky. Když si podnikatel koupí auto, odečte DPH, odečítá daně z nákladů firmu. Když rodina koupí počítač zaplatí ho ze zdaněných příjmů, zaplatí DPH apod.
- Rodina je také investor, nemusíme jí něco dát, ale můžeme ji ulevit, můžeme ulevit v nákladech na děti, které rodiče realizovali. Tedy rodiče, kteří pracovali (!), měli příjem (!) a investovali (!) jeho část do vzdělání dětí.
- Komu jinému by měl stát pomáhat. To přece nejsou ani flákači ani lenoši. Konají také výslovně v zájmu státu a jeho budoucnosti.

-
- Pro primitivnější společenské vrstvy pak není daleko k projevům nenávisti, hledání viníků a k agresi, čímž konec konců pokračují jen v oficiální politice státu na jejich myšlenkové úrovni odpovídajícím hrubším způsobem, viz například útoky na bezdomovce. Jsou tak logickým produktem takového přístupu k chudobě a neuvážené výroky reprezentantů státu je v tom utvrzují. Na místo nenávisti je třeba rozvíjet solidaritu tam, kde je to třeba.

- Druhým chybným krokem je ztotožňování chudoby a sociálního vyloučení jen s romskou menšinou. To má několik aspektů. Rodiny z majority se subjektivně „brání“ se přiřadit „do fronty na sociální dávky“. V přímém i přeneseném významu. Nevyužívají možností, které mají.
- Dalším aspektem, je, že v Česku došlo k určité blokaci dobročinnosti ve vztahu chudobě. Uspořádat v řadě měst benefiční koncert, ples nebo sbírku na pomoc chudým dětem by bylo zřejmě kontraproduktivní. Chudé dítě rovná se velmi často, jaksi zjevně, i když ne zcela pravdivě - romské. Dobročinnost se odklání ve prospěch zdravotně postižených.

-
- Dezintegrace části romské populace je závažná v tom, že se sbíhá více faktorů vyloučení. A tento souběh vytváří třaskavou směs a riziko konfliktu.
-

-
-
- Jde o odmítnutí majoritní společnosti integrovat určité jednotlivce nebo skupiny na základě jejich odlišnosti.
 - Odmítnutí určitých jednotlivců či skupin integrovat se.
 - Osobnostní charakteristiky vyloučených jako je např. nízká úroveň jejich sociálního kapitálu nebo jeho nekompatibilita se sociálním kapitálem majority.
 - strukturální, kdy např. lokální trhy práce, špatné životní životní prostředí a podobně jsou zábranou integrace i při vůli ji realizovat.
 - Regionální koncentrace
 - Generační konflikt uvnitř etnika
 - Řešení se musí týkat všech faktorů

-
- Konečně třetí chybou, kterou chybou kterou děláme, že máme vysoké očekávání od státu a diskuse o rodině se rychle přenesou jen do „přídavků a dětí“. Položili jsme si jednou otázku, co by nám odpověděla mladá maminka doprovázející dítě do školy, na otázku, co potřebuje její rodina. A výsledek byl následující přehled přání:

-
-
- aby bylo kde bydlet i pro lidi, kteří žijí z průměrného platu
 - abychom měly hezkou porodnici a dobrého gynekologa(žku)
 - abychom se dostali všude s kočárkem a měli ho kam „zaparkovat“ v domě
 - aby byla k dispozici dobrá a v případě potřeby včasná, dopravně dostupná zdravotní pediatriká péče a to včetně večerů, sobot a nedělí
 - abychom neměli problém sehnat zubaře pro naše děti
 - aby děti měly hřiště s „bezpečným“ pískem a prolézačkami, a aby v parku byly lavičky, ale na lavičkách nespali bezdomovci

-
- aby mládež měla svůj prostor (skatebordovou rampu, basketovou stěnu a další „atrakce“), aby „nelítala“ mezi malými dětmi
 - aby bylo dost jeslí a mateřských školek
 - aby jesle a mateřská školka nestála polovinu našeho platu - až se vrátíme do práce
 - aby mateřská škola „mohla počkat“, když máme problém vyzdvihnout včas dítě
 - aby děti měly dobrou školu a aby školní příprava byla orientována tak, aby děti uspěly na trhu práce a ve škole nebyla šikana
 - aby měly děti bezpečnou cestu do školy (bez nebezpečí v dopravě, aby se do školy vůbec dostaly – byla dobrá dopravní obslužnost)

-
- aby byla nabídka možností kvalitně, bezpečně a finančně dostupně prožít volný čas pro děti ve škole (družina a kroužky) i mimo školu a také pro celé rodiny
 - aby naše děti žily ve zdravém životním prostředí
 - aby se aktivně pomáhalo rodinám s nižšími příjmy („burzy“ oblečení a sport. potřeb)
 - když už nesmíme s kočárky do obchodů, tak ať je tam hlídací služba
 - aby se podporovaly letní aktivity dětí, příměstské denní pobyty, a to i pro menší děti, prázdninové tábory – prázdniny jsou totiž delší než naše dovolené a rodina by měla být co nejvíc pohromadě
 - aby bylo v případě potřeby dostupné poradenství (pedagogické, sociální, manželské, drogové a další)

-
- aby návštěva kina, divadla, cirkusu nebo muzea neznamena pro rodinu finanční katastrofu
 - aby pracovní vztahy byly variabilní podle potřeb rodinného života a rodinné etapy a péče o rodinu neohrožovala jistotu zaměstnání
 - aby v případě zdravotního postižení rodinného příslušníka byla dostupná terénní nebo ústavní péče
 - aby pro případ potřeby byla zabezpečena pomoc starším rodinným příslušníkům doma nebo blízko bydliště
 - aby se město zajímalo o názory rodičů – např. anketou u Rad rodičů školy, poradní orgán zastupitelstva - rada rodičů
 - aby se město zeptalo také samotných dětí a mládeže co by od města chtěli
 - aby bylo možné zajistit občasnou hlídání dětí za rozumné ceny
 - aby město jednalo s podnikateli a nevládními subjekty o tom, co by pro děti našeho města mohli dobrého vykonat

- Pozoruhodné je to, že rodiče a nezaopatřené děti představují 60 % obyvatel našich obcí měst, ale jak ukázal jeden starší výzkum, jen 20 % z nich něco od města či obce očekávalo. Takže právě tady, je myslím, téměř nekonečný prostor pro pomoci rodinám. Takové pomoci, která bude držet rodiny (jak říkají naše děti) „in“ a nikoliv „out“.
-
- Jeden zahraniční expert pan Atkinson, studující v 90 letech naši situaci napsal, že nejsnadnější způsob jak v Česku zchudnout, je pořídit si dvě děti. S tím už je konečně třeba něco dělat a nejenže tuto realitu dále nezhoršovat ale změnit ji! Nic normálnějšího než rodina se dvěma dětmi neexistuje a normální by nemělo být – být chudý.
- Představa českých rodin jako vyloučené society je proto zcela nepřijatelná.

-
- Děkuji za pozornost